

Till Finansdepartementet

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 26 november 2003 beretts tillfälle att yttra sig över promemorian Skärpta regler mot penningtvätt, Ds 2003:52 (Fi2003/6082). Med anledning härav anför Advokatsamfundet följande.

Förslagen i promemorian syftar till att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar. Advokatsamfundet konstaterar inledningsvis att Sverige är skyldigt att genomföra direktivet. De sakliga skälen för att inordna advokater under penningtvättregleringen – både såvitt avser behovet av lagstiftning som de föreslagna reglernas effektivitet – har samfundet tidigare starkt kritiserat, se bl.a. remissyttrande den 29 september 1999 över det förslag till direktiv som efter omarbetningar kom att antas (se *bilaga*).

Den då framförda kritiken kvarstår med oförminskad styrka. Samfundet ser dock med tillfredsställelse på att regeringen i sitt förslag ändå synes ha viss förståelse för de argument som framförts; en del av de möjligheter till undantag för advokater som direktivet medger har i förslaget tagits till vara. Att så sker ser samfundet som en förutsättning för att ett genomförande skall kunna ske med bibehållen respekt för grundläggande rättsstatliga värderingar. Samfundet menar dock att direktivets möjligheter i dessa delar i en kommande proposition bör utnyttjas i högre grad.

Samfundet ansluter sig i huvudsak till de förslag och bedömningar som görs i promemorian. I några avseenden har dock samfundet synpunkter på promemorians förslag.

Vittnesplikt

Samfundet ansluter sig inledningsvis till den tolkning som promemorian ger uttryck för beträffande betydelsen av förekomsten av en rapporteringsskyldighet för skyldigheten att

vittna om något som omfattas av tystnadsplikt (avsnitt 8.2). Som promemorian konstaterar kan något sådant samband – dvs. att en regel om rapporteringsskyldighet angående något som omfattas av tystnadsplikt skulle innebära att en laglig skyldighet att vittna skulle vara föreskriven – näppeligen föreligga (annan mening kan spåras hos Fitger, Kommentar till rättegångsbalken, vid 36:5). Det motsatta skulle innebära t.ex. att en advokat, som till följd av vissa bestämmelser i taxeringslagstiftningen kan vara skyldig att lämna kontrolluppgift avseende klientmedelskonto, skulle ha en med denna uppgiftsskyldighet korresponderade vittnesplikt. Så kan rimligen inte vara fallet.

I promemorian föreslås dock att en uttrycklig skyldighet att vittna skall införas beträffande den som har rapporteringsskyldighet enligt lagen om åtgärder mot penningtvätt. Bestämmelsen lär knappast få betydelse för andra än advokater och deras biträden, eftersom den kategorin personer i dag är de enda av dem som kommer att omfattas av penningtvättregleringen som i vissa avseenden är undantagna vittnesplikt. De personer som omfattas av den generella bestämmelsen i 36 kap. 5 § tredje stycket rättegångsbalken om ombud, biträde eller försvarare i rättegång, som också gäller den som inte är advokat eller dennes biträde, måste rimligen – trots olikheter i terminologin – omfattas av det undantag från rapporteringsskyldighet som föreligger när en klient företräds eller försvaras i en rättegång (ett klarläggande av sambandet mellan dessa uttryck vore dock värdefullt).

Som påpekas i promemorian föreligger inte med någon självklarhet ett samband mellan rapporteringsskyldighet och vittnesplikt för omständighet som annars omfattas av frågeförbudet. Bestämmelserna om frågeförbud i 36 kap. 5 § rättegångsbalken motsvaras inte alltid av en korresponderande bestämmelse om tystnadsplikt och långt ifrån alla tystnadsplikter har ett motsvarande frågeförbud. Som framhålls måste en avvägning göras mellan enskildas intresse av integritetsskydd och domstolarnas behov av fullgott underlag för sina avgöranden. Promemorians förslag i detta avseende, att frågeförbudet bryts, motiveras med att detta beträffande penningtvätt är ”rimligt”.

Samfundet instämmer inte i den bedömningen.

Redan förslaget om rapporteringsskyldighet för advokater och deras biträden innebär ett principgenombrott avseende advokaters tystnadsplikt. Det finns visserligen också andra rapporteringsskyldigheter som omfattar advokater, men dessa avser inte misstankar – om än svaga – om brott. De motsvaras inte heller av några undantag från frågeförbudet.

Det förtroendefulla förhållandet mellan en advokat och dennes klient är grundläggande i en rättsstat. Samfundet delar inte uppfattningen att det är en rättighet som skyddas i de flesta rättsstater (promemorian s. 51). Skyddas inte den rättigheten måste man ifrågasätta om man har att göra med en rättsstat. Ingrepp i det förhållandet bör göras bara dels om det finns ett reellt behov, dels om den föreslagna lösningen kan antas vara effektiv i förhållande till det problem som skall lösas. Samfundet anser inte, som redan nämnts, att dessa krav är uppfyllda. Direktivet måste likväl genomföras. Det är då angeläget att minimera de skador som ett genomförande kommer att medföra.

Att en advokat har en begränsad skyldighet att vittna om sådant som han anförtros eller erfar i sin yrkesutövning är något som inte på allvar ifrågasätts. Det finns genombrottsregler, som avser allvarlig brottslighet. Att just brottslighet som har att göra med penningtvätt generellt skulle vara ett så stort problem eller vara av så allvarlig karaktär att det motiverar ett avsteg från vad som annars gäller för genombrott av frågeförbudet för advokater – dvs. som huvudregel att det skall handla om brott för vilket är föreskrivet minst två års fängelse – finns det inget som helst underlag för att påstå.

Betydelsen av den föreslagna bestämmelsen om genombrott av frågeförbudet är också större än vad som framkommer i promemorian. En förändring av bestämmelser om vittnespliktens omfattning har betydelse också för andra bestämmelser om processuella tvångsmedel (beslag, husrannsakan och editionsplikt).

Samfundet avstyrker förslaget i denna del och understryker risken i att på så svagt underlag nagga grundläggande rättssäkerhetsgarantier i kanten.

Rapporteringsplikt i förhållande till förbrottet

Den svenska penningtvättregleringen omfattar en vidare kategori av förbrott än de direktiv som ligger till grund för regleringen. Eftersom direktiven är minimidirektiv finns således möjligheten att begränsa oberoende juristers rapporteringsskyldigheter i förhållande till den generella omfattningen av den svenska lagen.

I avsnitt 8.4 konstateras lakoniskt att den omständigheten att en rapporteringsskyldighet inte står i samklang med den roll som en oberoende jurist har i förhållande till sin klient inte kan anses utgöra något avgörande skäl till särbehandling i detta avseende. Tillräckligt skydd för den relationen anses enligt promemorian uppnås genom andra förslag.

Samfundet delar inte den uppfattningen.

Grundläggande är, som påpekats ovan, att rapporteringsskyldigheten är ett genombrott av en grundläggande princip. Skadeverkningarna bör således minimeras. Effektiviteten av kampen mot penningtvätt lär inte påverkas av att begränsa rapporteringsskyldigheten för advokater och deras biträden till den nivå som direktivet föreskriver. Under sådana förhållanden, och med den angivna utgångspunkten, bör rapporteringsskyldigheten begränsas till de fall som direktivet anger.

Meddelandeförbudet

Samfundet godtar den föreslagna begränsningen i 11 § lagen om åtgärder mot penningtvätt av en advokats rätt att underrätta den som rapporterats om att så skett, dvs. att så inte får ske förrän efter 24 timmar. De övriga fall som avses i bestämmelsen, dvs. att en granskning genomförts eller att polisen genomfört en undersökning, i bägge fallen får man förmoda hos advokaten, är ursprungligen avsedda som absoluta förbud för de institut som ursprungligen omfattades av lagen, och inte lämpliga att ha som utgångspunkter för en

fristberäkning, särskilt inte när de som i detta fall innebär ett förbud för en advokat att meddela sig med sin klient. Såvitt avser de fallen bör således fristen beräknas från när granskningen resp. undersökningen inletts.

Förhållandet rapporteringsplikt – penninghäleri

Det lär, med tanke på utformningen av bestämmelserna om penninghäleri, kunna uppstå situationer där rapporteringsskyldigheten enligt lagen om åtgärder mot penningtvätt omfattar sådana vårdslösa förfaranden som är brottsliga. Det vore värdefullt om den frågan belystes i det kommande lagstiftningsarbetet.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Axel Calissendorff

Anne Ramberg

Bil.

R 5635/1999

Bilaga

1999-09-29

Till Statsrådet och chefen för Finansdepartementet

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 6 september 1999 beretts tillfälle att avge yttrande över Europeiska kommissionens förslag till ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar. Med anledning härav anför advokatsamfundet följande.

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker kommissionens förslag att utvidga antalet yrkesgrupper i direktivet till att även omfatta advokater.

Kommissionens förslag

Kommissionens förslag omfattar i huvudsak två frågor: dels att definitionen av brottslig verksamhet ändras så att den inte endast omfattar narkotikahandel utan även all annan organiserad brottslighet och olaglig verksamhet som påverkar Europeiska gemenskapens finansiella intressen och dels att antalet verksamheter och yrkesgrupper, däribland advokater, som omfattas av skyldigheterna i direktivet utökas. Den svenska lagen om åtgärder mot penningtvätt gäller redan alla transaktioner avseende medel som kan förmodas härröra från brottslig förvärv av allvarligare slag och är inte begränsad till att avse medel som härrör från narkotikabrott varför advokatsamfundet inte avser att behandla denna fråga. I frågan om utökning av den personkrets som enligt kommissionen skall omfattas av direktivet är det advokatsamfundets uppfattning att övriga uppräknade yrkeskategorier är bättre lämpade att bedöma behovet av att deras yrkesgrupp skall omfattas av direktivet. Advokatsamfundet inskränker därför sitt yttrande till avse endast frågan om advokater skall omfattas av direktivet.

Utvidgning av antalet yrkesgrupper till att omfatta advokater

Advokatsamfundet har dels i ett remissvar av den 26 februari 1993, dels vid en hearing 1996 i ämnet anfört att man ställer sig negativ till att omfattas av lag om åtgärder mot penningtvätt. Advokater har genom lagstadgad tystnadsplikt en särskild förtroendeställning. Såväl en klients identitet som anförtrodda belopp omfattas av advokatens tystnadsplikt. Det har härvid också betydelse att en advokat enligt fastlagd god advokatsed inte får mottaga penningmedel annat än i samband med ett pågående uppdrag.

I förslaget kan utläsas att kommissionen accepterar och respekterar advokatens särställning i samhället. Kommissionen anser att advokater med hänsyn härtill skall vara undantagna från alla krav på identifiering eller rapportering i samband med att de företräder eller försvarar sina klienter i rättssaker. Kommissionen är dock av den uppfattningen att advokater bör omfattas av bestämmelserna i direktivet när de hjälper eller företräder en klient vid ett antal uppräknade finansiella transaktioner. Advokatsamfundet anser, vilket också framfördes vid ovan angivna hearing, att det är viktigt att en advokat är fri och obunden. Hans lojalitet skall vara riktad endast mot klienten. Dessa principer är bärande för såväl advokatkåren som för hela vårt rättssamhälle. Mot denna bakgrund måste det enligt advokatsamfundet krävas mycket starka skäl för att införa en utökning av personkretsen till att även omfatta advokater. Av kommissionens förslag framgår emellertid inte annat än i mycket svepande ordalag att advokater skall omfattas av direktivet i samband med vissa särskilda ekonomiska och bolagsrättsliga verksamheter där risken för penningtvätt är som störst. De argument som framförs av kommissionen att advokatens lagstadgade tystnadsplikt skall inskränkas övertygar inte.

Sammanfattningsvis är det advokatsamfundets uppfattning att det skulle vara direkt olämpligt att genom lagstiftning ålägga advokater i uppräknade verksamheter att i hemlighet anmäla sina egna klienter vid ett antagande om att anförtrodda medel kan härröra från brottslig verksamhet. En sådan skyldighet vore ägnad att omintetgöra det förtroende en klient måste känna för den advokat han vänt sig till och skulle också medföra att för en rådgivning väsentlig information undanhölls advokaten.

I sammanhanget är det också angeläget påpeka att en advokats rådgivning många gånger innebär att klienten avråds från tilltänkta förfaranden. – En lagstiftning enligt förslaget kunde innebära att klienten drivs i händerna på oseriösa rådgivare som står utanför varje kontroll. Det är advokatsamfundets övertygelse att advokatsamfundets befintliga etiska och disciplinära regler är den bästa garantin för att advokater inte medverkar vid penningtvätt och att detta regelsystem är tillräckligt för att förhindra att advokater används som redskap för att gömma brottsligt intjänade medel.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Lars Bentelius

